

ВІДГУК

**офіційного опонента, доктора педагогічних наук, професора
Янкович Олександри Іванівни
на дисертаційне дослідження Даниляк Руслани Зіновіївни
«Ідеї морального виховання молодших школярів на сторінках вітчизняної
дитячої періодики
(кінець XX – початок XXI століття)»,
представлене на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук
зі спеціальності 13.00.01 – загальна педагогіка та історія педагогіки**

Актуальність рецензованого дослідження є беззаперечною і достатньо глибоко розкрита і в дисертації, і в авторефераті. Посилення уваги до питань виховання дітей, передусім учнів молодшого шкільного віку (саме в цей період закладаються основи становлення й самореалізації особистості) є одним із чинників подолання кризових явищ у сучасному суспільстві, зумовлених, зокрема й прискореними темпами розвитку інформаційних технологій, які значно випереджають розробку й упровадження виховних. Актуальність здійснення морального виховання саме в початковій школі посилюється у зв'язку з тим, що діти є особливо вразливою категорією щодо негативних впливів мас-медіа, значення яких у формуванні внутрішнього світу молодших школярів з кожним роком посилюється. Недостовірна інформація, розвиток агресії й жорстокості, розпалювання міжнаціональної ворожнечі, нівелювання родинних цінностей, гонитва за матеріальними благами, що ототожнюються з життєвим успіхом, – ось далеко не повний перелік тих загроз, з якими стикаються діти, користуючись медійними засобами. Проте, з іншого боку, медіа дають можливість доступу до найновішої науково-технічної й освітньої інформації; вони полегшують навчання й працю, забезпечують організацію змістовного відпочинку. З їх допомогою діти навчаються створювати цінні продукти, реалізовувати життєві цілі, шанувати родинні цінності, формувати в собі людяність і милосердя.

Важливим засобом морально-етичного виховання школярів є сучасні дитячі періодичні видання. Станом на січень 2015 р. за даними Каталог

періодичних видань України зареєстровано 140 дитячих журналів, проте зацікавлення ними з боку як педагогів, так і батьків та дітей щороку знижується. 60% опитаних учителів початкових класів не використовують дитячу періодику ні на уроках, ні в позаурочній роботі. Використання вчителями початкових класів виховного потенціалу дитячих періодичних видань на уроках та в позаурочний час у процесі здійснення мети і завдань морального виховання молодших школярів здебільшого має епізодичний, спорадичний характер. Та й батьки найчастіше надають перевагу комп'ютеру як виховному засобу, а не дитячому журналу, газеті, з допомогою яких ще донедавна виховувалися діти.

Отже, актуальність дисертаційного дослідження Р. З. Даниляк не викликає жодних сумнівів. Безперечно, воно сприяє приверненню уваги вчителів, батьків, школярів до дитячої літератури, періодики, які неможливо замінити жодним технічним пристроєм.

Дисертаційне дослідження є плановим. Воно виконувалося відповідно до плану науково-дослідницької роботи кафедри педагогіки та методики початкової освіти Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка та є складовою наукової теми «Стратегії формування професійних компетентностей майбутнього вчителя початкової школи в умовах модернізації педагогічної освіти України з урахуванням світових освітніх тенденцій» (№ 0116U003881). Тема дисертаційного дослідження затверджена вченою радою Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка (протокол № 18 від 18.12.2014 р.) й узгоджена у Міжвідомчій раді з координації наукових досліджень у галузі педагогіки і психології НАПН України (протокол №1 від 27.01.2015 р.).

Робота чітко структурована: складається з двох розділів, у яких визначено ступінь дослідженості проблеми, ґрунтовно проаналізовано джерела з використання дитячої періодици у початковій школі та присвячені моральному вихованню молодших школярів в культурно-історичних обставинах досліджуваного періоду; не лише охарактеризовано дитячі періодичні видання,

а й визначено шляхи вдосконалення морального виховання молодших школярів засобами дитячої періодики.

Авторка чітко сформулювала науковий апарат дисертації. Завданнями передбачено всебічне вивчення проблеми дослідження, розкрито зміст і завдання морального виховання молодших школярів у культурно-історичних обставинах досліджуваного періоду, виявлено виховний потенціал української дитячої періодики, виявлено й обґрунтовано засоби морального виховання учнів початкових класів на сторінках сучасної дитячої періодики досліджуваного періоду.

Автором використано комплекс методів дослідження, які дали змогу реалізувати його мету: пошуково-бібліографічний, проблемно-хронологічний, структурний порівняльно-аналітичний, феноменологічний.

У дисертації достатньо повно обґрунтовано його хронологічні межі. *Нижня межа* досліджуваного періоду (1991) визначена з огляду на те, що наприкінці ХХ ст. відбулися кардинальні зміни в культурно-історичних обставинах розвитку національної освіти в незалежній Україні, посилилася тенденція розвитку гуманістичної традиції в українській педагогіці, українська освіта змінила вектор розвитку у бік етнопедагогіки, що відобразилося на сторінках періодичних видань для дітей, а український медійний простір почав наповнюватися дитячою періодикою (до 1990 р. видавався лише журнал «Барвінок», з 1991 р. – «Пізнайко», «Світ дитини», «Зернятко», «Вінні та його друзі», «Колосок», «Водограй» тощо). *Верхня межа* визначена розробленням та схваленням Президією НАПН нової редакції Концепції впровадження медіаосвіти в Україні (2016 р.).

Дослідження володіє незаперечною науковою новизною. Авторка вперше цілісно виявила й обґрунтувала ідеї морального виховання молодших школярів на сторінках дитячих періодичних видань кінця ХХ – початку ХХІ ст.; змодельовала процес морального виховання молодших школярів засобами дитячої періодики у виховному полі досліджуваного періоду; запропонувала

шляхи вдосконалення морального виховання молодших школярів засобами вітчизняної дитячої періодики.

Практичне значення результатів полягає передусім у розробці методичних рекомендацій щодо використання в умовах сім'ї та школи виховного потенціалу дитячих періодичних видань в процесі морального виховання молодших школярів. Результати дослідження можуть бути корисними не лише педагогам, а й батькам та вихователям.

Виконане наукове дослідження позначене активним впровадженням отриманих результатів у практику. Основні положення та результати дисертаційного дослідження доповідалися й обговорювалися на міжнародних науково-практичних конференціях не лише в Україні, а й у зарубіжних країнах, а саме: Інтернет конференція «Медіасфера и медиаобразование: специфика взаимодействия в современном социокультурном пространстве» (Могилів, 2015); Третя міжнародна науково-методична конференція «Практична медіаграмотність: міжнародний досвід та українські перспективи» (Київ, 2015); Перша Міжнародна науково-практична конференція «Сучасні тенденції розвитку освіти і науки в інтердисциплінарному контексті» (Ченстохова – Ужгород – Дрогобич, 2015); Друга Міжнародна науково-практична конференція «Сучасні тенденції розвитку освіти і науки в інтердисциплінарному контексті» (Ченстохова – Ужгород – Дрогобич, 2016). Викликає схвалення й те, що проміжні й завершальні результати дисертаційної роботи систематично обговорювалися впродовж 2012-2017 рр. на наукових семінарах та засіданнях кафедри педагогіки та методики початкової освіти Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка, де виконана робота.

Основні результати дослідження відображені у 11 одноосібних публікаціях, із них: 6 статей у фахових науково-педагогічних виданнях, 2 – у закордонних періодичних виданнях, 4 – у збірниках матеріалів доповідей на науково-практичних конференціях.

Авторка виявила виховний потенціал української дитячої періодики (кінець XX – початок XXI ст.), охарактеризувала дитячі періодичні видання кінця XX – початку XXI ст. Засоби морального виховання молодших школярів на сторінках дитячих періодичних видань умовно поділила на: мовні (вербальні), жанрові (текстові), графічні, графічно-вербальні, мануальної праці.

Висвітливши ідеї виховання на сторінках вітчизняної дитячої періодики, авторка акцентувала увагу на проблемах реалізації медіаосвіти, яка дає змогу критично, відповідально й свідомо засвоювати інформацію, засобами дитячої періодики (с. 76 дисертації). Дисертантка наголошує на ролі сімейної медіаосвіти, що є вкрай важливою, адже часто саме батьки відчують потребу в підвищенні рівня медіакультури.

Заслуговує на увагу пілотажне (пробне) дослідження у середовищі батьків молодших школярів, вчителів та вихователів початкової школи і власне молодших школярів (с. 140-146 дисертації) для виявлення рівня використання дитячих періодичних видань загалом та з метою використання їх потенціалу у моральному вихованні. Результати такого опитування стали одним із чинників для визначення шляхів поліпшення морального виховання молодших школярів засобами дитячої періодики.

Текст дисертації вдало доповнено додатками, які викладено на 55 сторінках. У них представлено сайти дитячої періодики, огляд газет та журналів для молодших школярів, тексти анкет, програма спецкурсу, методичні рекомендації щодо використання в умовах сім'ї та школи виховного потенціалу дитячих періодичних видань в процесі морального виховання молодших школярів.

У дисертації чітко сформульовані висновки дослідження, які відповідають завданням дисертації. Зміст автореферату відповідає змісту дисертації.

Визнаючи наукову цінність дослідження, необхідно водночас зробити окремі зауваження:

1. Завдання, сформульовані в дисертації, всебічно і ґрунтовно охоплюють проблему дослідження, проте варто було б обмежитися п'ятьма завданнями, об'єднавши перше й друге.

2. Попри стрункість і логіку наукового апарату дослідження все ж привертає увагу й той факт, що тема і предмет дослідження фактично співпадають.

3. У роботі визначено практичне значення дослідження, водночас в умовах перенасиченості навчальних планів ВНЗ є суперечливим питання про доцільність спецкурсу «Моральне виховання молодших школярів засобами дитячої періодики». Теми і матеріали цього спецкурсу доцільно вводити до текстів лекцій тих педагогічних дисциплін, що вже існують. Можна припустити, що у зв'язку зі зростанням значення медіаосвіти у школі, у перспективі результати виконаного Р.З. Даниляк дисертаційного дослідження будуть використані під час упровадження й вивчення у педагогічних ВНЗ нової навчальної дисципліни «Медіа в освіті».

4. Вважаємо, що наукова новизна окреслена недостатньо конкретно. Це радше констатація того, що зроблено. Наукова новизна потребує конкретизації, глибшого відображення багатогранності, значимості виконаного дисертанткою дослідження і щодо ідей морального виховання, які виявлено, і щодо того, які запропоновано шляхи удосконалення морального виховання молодших школярів засобами вітчизняної дитячої періодики.

5. Авторка, обґрунтовуючи шляхи удосконалення морального виховання молодших школярів засобами дитячої періодики (с. 154 дисертації), зробила важливий висновок: Слід пам'ятати, що підґрунтям на шляху удосконалення морального виховання молодших школярів засобами дитячих періодичних видань є принципи природовідповідності, культуровідповідності, народності, що реалізуються у практику виховної роботи, зумовлюють винайдення та апробацію нових форм, методів і засобів виховання. Проте не розкрила суть цього важливого положення.

6. Висновки дослідження потребують більшої точності, стислості формулювання. Необґрунтовано багато уваги у висновках (ст. 157-159 дисертації) приділено меті, завданням морального виховання поза зв'язком з дитячою періодикою. Необхідно було конкретніше показати обґрунтовані ідеї морального виховання, виявлені у дитячій періодиці, що є метою дисертації.

Висловлені зауваження та побажання суттєво не знижують наукового рівня здійсненого дослідження. Дисертація «Ідеї морального виховання молодших школярів на сторінках вітчизняної дитячої періодици (кінець XX – початок XXI століття)» є завершеним, самостійним дослідженням актуальної історико-педагогічної теми, відповідає пп. 9, 11, 13, «Порядку присудження наукових ступенів», вимогам до робіт такого рівня, а її автор Даниляк Руслана Зіновіївна заслуговує на присвоєння їй наукового ступеня кандидата педагогічних наук зі спеціальності 13.00.01 – загальна педагогіка та історія педагогіки.

Офіційний опонент

доктор педагогічних наук, професор,
завідувач кафедри педагогіки і методики
початкової та дошкільної освіти
Тернопільського національного педагогічного
університету імені Володимира Гнатюка

О.І. Янкович